

Article Arrival : 20/02/2021

Published : 14.04.2021

Doi Number <http://dx.doi.org/10.26449/sssj.3110>Reference Tekin Çatal, M. (2021). "Erken Çocukluk Döneminde Sosyal Duygusal İyi Oluş Ve Psikolojik Sağlamlık Konusunda Türkiye'de Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:7, Issue:81; pp:1542-1550

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE SOSYAL DUYGUSAL İYİ OLUŞ VE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK KONUSUNDA TÜRKİYE'DE YAPILAN LİSANÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

In Early Childhood Social Emotional Well-Being And The Analysis Of Postgraduate Theses About Psychological Resilience In Turkey

Dr. Meliha TEKİN ÇATAL

Kubilay İlkokulu, MEB. Samsun/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9886-4311>

ÖZET

Bu araştırma, erken çocukluk döneminde sosyal duygusal iyi oluş ve psikolojik sağlamlık konusunda Türkiye'de yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Çalışmada YÖK Yayın Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından arşivlenen ve tam metnine ulaşılabilen yedi lisansüstü tez incelenmiştir. Psikolojik sağlamlığın erken çocukluk döneminde 2016 dan itibaren yer aldığı görülmüştür. Yapılan tezlerden beş tanesinin yüksek lisans iki tanesinin doktora tezi olduğu belirlenmiştir. Tezlerden dördünün nicel, ikisinin nitel bir tanesinin de hem nitel hem de nitel olduğu tespit edilmiştir. Araştırmalarda daha çok betimsel çalışmalar yapılırken deneysel çalışmalara da yer verilmiştir. Çalışmada lisansüstü tezlerin ele aldığı konular, Psikolojik sağlamlık ve çocuğa ilişkin çeşitli beceriler arasındaki ilişki, Geliştirilen psikolojik sağlamlık programlarının etkililiği, Psikolojik sağlamlığın çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumu olarak sınıflandırılmıştır. Araştırma sonunda çocuklardaki psikolojik sağlamlık arttıkça, sosyal değer kazanımlarının da arttığı; kız çocuklarının psikolojik sağlamlık düzeylerinin erkek çocuklarına göre daha yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Okul kütüphanelerinde psikolojik sağlamlığa destek verecek çocuk kitaplarının azlığı da dikkat çekmektedir. Bununla birlikte hazırlanan psiko eğitim programlarının etkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca koruyucu faktörlerin artması ve risk faktörlerin azalması ile psikolojik sağlamlığın azaldığı da görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Erken çocukluk dönemi, sosyal duygusal iyi oluş, psikolojik sağlamlık

ABSTRACT

This research is prepared to investigate social and emotional well-being and resilience on early childhood by exploring graduate theses held in Turkey. In this research, the descriptive survey model has used. In the study, full text accessed seven graduate theses archived by YÖK Publication and Documentation Department have examined. It has been observed that studies on psychological resilience in the early childhood period has taken place since 2016. It has seen that five of these theses are master's and two of them were doctoral dissertations. It has been determined that four of the theses are quantitative and two of them are qualitative and one is both qualitative and quantitative. Theses within the scope of the research included experimental studies, most of which were descriptive. The topics covered by the postgraduate theses in the study were classified as the relationship between psychological resilience and various child-related skills, the effectiveness of the developed psychological resilience programs, and the differentiation of psychological resilience according to various variables. At the end of the study, it has found that as the psychological resilience of children increased, their social value acquisition also increased. Psychological resilience levels of girls were found to be higher than boys. The scarcity of children's books is also noteworthy that would support psychological resilience in school libraries. However, it has been determined that the psychoeducational programs are effective. In addition, it is seen that psychological resilience decreases with the increase of protective factors and the decrease in risk factors.

Key words: Early childhood, social emotional well-being, psychological resilience

1. GİRİŞ

Çocuk doğduğu andan itibaren toplumun en küçük sosyal birimi olan aile içinde yaşamaya başlar. İlk sosyal becerilerin temeli de etkileşim halinde olduğu aile bireyleri tarafından atılır. Çocuk büyüdükçe ve zihinsel, fiziksel, duygusal ve dil yönünden geliştikçe çevresi de genişlemeye başlar. Erken çocukluk dönemi, üzerinde önemle durulması gereken, çocukların gelişiminin hızlı olduğu ve onlara sağlanan uyarıcıların ilerleyen yaşlarda yaşamlarını etkilediği ve yaşamın ilk sekiz yılını kapsayan kritik öneme

sahip yılları içine alır (Küçüküran ve Keleş, 2019; Tunceli ve Zembat, 2017). Bu sebeple erken yaşlarda kazanılan becerilerin çocukların sosyal ve duygusal yaşamında önemi büyüktür. Çocuğun çekirdek aile ile başlayan sosyal ve duygusal gelişim süreci yakın çevresi ve akranlarıyla hızla gelişmeye devam eder. Bu dönemde çocuğun içinde bulunduğu koşullar ve ona sunulan uyarıcılar, yaşadığı olumlu ya da olumsuz her türlü etkileşim onun sosyal ve duygusal gelişimini etkilemektedir. Çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi, onun çevresiyle kurduğu iletişimi etkilediği gibi topluma uyumunu da etkilediği bilinmektedir. Genel olarak doğumla beraber başlayıp bireyin diğerleri ile iyi ilişkiler kurmasını ve içinde bulunduğu topluma uyumunu sağlayan, yaşam boyu devam eden bir gelişim olarak da tanımlanabilir. Aşamalı olarak gelişim gösteren bu süreç ölüme kadar sürmektedir. (Schunk, 2011). Alan yazın incelendiğinde Yavuzer (1994); sosyal duygusal gelişimi; topluluk yaşamının zorluklarına karşı duyarlılık geliştirerek içinde bulunduğu grupta ya da kültürde diğerleriyle iyi ilişkiler kurabilmesine onlar gibi davranabilmesi olarak tanımlamıştır. Atabek ise (1994) bireyin kendi dışında başkalarıyla kurduğu ilişkilerin gelişimi olarak ifade etmiştir. Bununla birlikte birçok araştırmada çocuğun kendini ifade edebilmesini içinde bulunduğu kültürün değerleriyle uyum içinde olmasını, duygularını kontrol edebilmesini ve nihayetinde kendisiyle barışık olabilmesini sağlayan bir gelişim süreci olduğu üzerinde durulmaktadır (Saarni, 2001; Çağdaş ve Seçer, 2002; Küçüküran ve Keleş, 2019).

Sosyal ve duygusal gelişim çerçevesinde sosyal ve duygusal iyi oluş; bireysel güçleri, davranışları, duyguları, sosyal ilişkileri ve kişisel güçleri de kapsayan oldukça geniş bir kavramdır. Bununla birlikte çocuğun kendini tanıması, hissettiklerinin-duygularının farkında olması, hangi koşulda nasıl tepki vereceğini bilerek duyguları üzerinde kontrolünü sağlaması ve bulunduğu sosyal ortama uyum sağlaması olarak da ifade edilebilir (Özbey,2019).Bu dönemde geliştirilen kendi duyguları tanıma, karşısındakinin duygularını anlama ve tanıma, empati kurabilme, güçlü duyguları yönetme ve davranışlarını düzenleyebilme, ilişki başlatma ve devam ettirebilme becerileri sosyal duygusal iyi oluş için kazanılması önemli becerilerdir. Çünkü bu beceriler çocuğun karşılaştığı güçlükler ile mücadele edebilmesini, doğru davranışlar sergileyebilmesi, olumsuz durumlarda duygularını yönetebilmesini, içinde bulunduğu toplumla uyumunu ve güçlükler karşısında ruh sağlığını korumasını sağlamaktadır. Sosyal duygusal gelişim bu yönüyle psikolojik sağlamlıkla ilgili ve iç içedir. Psikolojik sağlamlık zorlu yaşam sorunlarıyla nasıl baş edildiğini ve yeniden iyileşmenin nasıl gerçekleştiğini konu alır ve stresli yaşam olaylarına adaptasyon ve gelişim sağlayabilme yetisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Masten ve Reed, 2002; Ramirez, 2007). Sameroff (2005) psikolojik sağlamlığı, güç yaşam olayları karşısında bireyin ruh sağlığını koruması olarak ifade etmiştir. Farklı çalışmalarda ise karşılaşılan zorlu yaşam şartları karşısında bireyin bu durumun üstesinden gelmesi ve normal durumuna geri dönebilmesi olarak tanımlanmıştır (Garmezy 1993; Arslan 2015). Ayrıca alan yazında travmatik, yoğun stres verici ya da üzücü durumlardan sonra bireyin başarılı bir şekilde iyileşme ve uyum göstermesi olarak ifade edilen tanımlara da rastlanılmaktadır (Werner, 1993; Cicchetti, Rogosch, Lynch & Holt, 1993; Masten,2001).

Psikolojik sağlamlıkla ilgili olarak iki temel husus değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki birey için ciddi ve önemli bir sorunla karşı karşıya kalma ikinci ise; bu güçlüklerle rağmen psikolojik sağlığı koruyarak uyum sağlayabilmedir (Luthar, 2005; Masten, 2001). Yapılan çalışmalar ağır ve zor yaşam durumlarıyla karşılaşan bazı çocukların beklenenin aksine zarar görmeden durumu atlatabildiklerini ortaya koyarken bazı çalışmalarda da çocukların güçlüklerle yenik düşmeleri dikkat çekmiştir (Özbey, 2019). Psikolojik olarak sağlam olan çocukların sahip oldukları özellikler incelendiğinde empati kuran, olumlu benlik algısına sahip olan, uyumlu, iyimser, sebatkar, sakin, duygularını kolaylıkla dile getirebilen, problem çözme becerileri gelişmiş, özerk, araştırmalar yapmaktan hoşlanan, neşeli, güç olaylar karşısında tekrar uyumu yakalayabilen becerilere sahip oldukları ifade edilmiştir (Mayr ve Ulich 2003'den akt. Özbey, 2019). Psikolojik sağlamlığın bireyde nasıl ortaya çıktığı ve oluştuğuyla ilgili tartışmalar sürerken zaman içerisinde derinlemesine çalışmalar yapılmış ve bu durumun çocuğun direk olarak sahip olduğu kişilik özelliği olmadığı birçok becerinin bu özelliklerin kazanılmasında etkili olduğu ifade edilmiştir. Kimi çalışmalar yaşanan güçlü ve zorlu olaylar karşısında koruyucu ve risk faktörlerinin beraber çalışarak bu becerinin gösterilmesine olanak sağladığını söylerken (Bektaş ve Özben, 2016; Tatarer, 2020); kimi çalışmalar çocukların zorlu bir olay ile karşılaştıkları zaman ortaya koydukları psikolojik sağlamlık becerisini birey, aile ve çevresel faktörlerin etkileşimiyle gerçekleştiğini ortaya koymuştur(Luthar ve Cicchetti, 2000; Masten ve Reed, 2002; Ferić, Maurović ve Žižak, 2016). Basım ve Çetin (2011) ise yaptıkları çalışmada psikolojik sağlamlığın gelişimsel süreç boyunca öğrenilebilen, geliştirilebilen ve desteklenen bir beceri olduğunu ifade etmiştir.

Topluma sağlıklı birey yetiştirebilmenin ilk aşaması, çocukluk yıllarından geçmektedir. Çocukların belli bir psikolojik sağlık becerisine sahip olarak doğdukları bilinmektedir. Bilinenin tersine çocuklar, karşılaştıkları zorluk ve problemler ile yetişkinlerden daha mantıklı ve kolay baş edebilirler (Montessori, 2016). Her çocuğun bireysel özellikleri farklı olduğu gibi zorlu bir durum karşısında da verdikleri tepkiler değişebilmektedir. Yaşam boyu devam eden ve geliştirilebilen bir beceri olan psikolojik sağlamlığı çocukluk yıllarından itibaren desteklemek ve güçlendirmek oldukça önemlidir. Çocukların yaşantılarında da kendi gelişimsel süreçleri içerisinde yerine getirmesi gereken ve kazanılması beklenen özellikleri bulunmaktadır. Bir gelişimsel görevin kritik dönemde kazanılamaması diğer görevlerin de zamanında kazanılmamasını ya da hiç kazanılmamasını etkilemektedir. Bu durumda çocukların desteklenmesi daha da önemli hale gelmektedir. Erken çocukluk döneminde çocuklar daha çok bakım verenleri ile ilişki içerindedir. Bunu zamanla öğretmenleri ve akran ilişkileri takip etmektedir. Belirli dönemlerde kazanılması gereken görevleri yeterince geliştirilmeyen çocuklar ilişkilerinde daha fazla güçlük yaşama eğiliminde olurlar. Bu yüzden çocukların doğdukları andan itibaren çocukluk yılları süresince psikolojik sağlamlıklarının desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Ergenlik ve yetişkinlik döneminde psikolojik sağlamlıkla ilgili çalışmalar incelendiğinde psikolojik sağlamlığı geliştirilmiş bireylerin stres yaratan durumlar karşısında daha dayanıklı oldukları, okullarına ve işlerinde daha başarılı ve mutlu oldukları, duygu durumlarını daha kolay düzenledikleri ve olumsuz duygularla daha kolay baş ettikleri ortaya konulmuştur (Howell, Graham-Bermann, Czyn ve Lilly 2010).

Yetişkinliğin kökleri erken çocukluk yıllarına dayanmaktadır (Özbey,2019). Çocukların erken çocukluk döneminden başlayarak sağlıklı ilişkiler kurması, zorluklar karşısında yeniden toparlanabilmesi ve sonucunda topluma uyumunu kolaylaştırması için psikolojik sağlamlıklarının geliştirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Psikolojik sağlamlığın çocuklarda erken yaşlarda geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik çocukların, öğretmenlerin, ebeveynlerin tutumları, var olan durumun ve ihtiyaçların belirlenmesi, yaşanan sorunların ve eksiklerini ortadan kaldırılmasında, psikolojik sağlamlığın geliştirilmesi açısından yapılan lisansüstü tezlerin katkısı çok büyüktür. Erken çocukluk döneminde gelişim hem hızlı hem de kalıcı izlidir. Bu dönemde bu alanda yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi bu alandaki ihtiyaç ve gelişmelerle ilgili mevcut durumun belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Yıldız (2004) bilim dallarında yapılan çalışmaların içeriğine yönelik olarak incelemelerin o alanın durumu ile ilgili açıklayıcı ve derinlemesine bilgileri yansıtacağını ifade etmiştir. Bu yüzden bu çalışmada Türkiye’de erken çocukluk döneminde psikolojik sağlık konusunda yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesinin alanın gelişmesine ve yapılacak araştırmaların belirlenmesine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte alan yazın incelendiğinde psikolojik sağlık, psikolojik dayanıklılık ve yılmazlık kavramlarının aynı anlamda kullanıldıkları görülmüştür. Psikolojik sağlık kavramı İngilizce alan yazında “psychological resilience” olarak ele alınmıştır. Ancak Türkçe alan yazın incelendiğinde farklı kavramlar dikkat çekmektedir. Bu amaçla Börekçi ve Gerçek (2018) yürüttükleri çalışmada lisansüstü tezleri incelemişler ve “resilience” kavramının Türkçe karşılığı olarak en çok “dayanıklılık”, “sağlamlık” ve “yılmazlık” kavramlarının birbiri yerine kullanıldığını ortaya koymuşlardır. Bu çalışma kapsamında ise, bu olgu “psikolojik sağlamlık” kavramı üzerinden ele alınacaktır.

2.AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, erken çocukluk döneminde psikolojik sağlamlık konusunda Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Erken çocukluk döneminde psikolojik sağlamlık alanında yapılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
- 2) Erken çocukluk döneminde psikolojik sağlamlık alanında yapılan lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
- 3) Erken çocukluk döneminde psikolojik sağlamlık alanında yapılan lisansüstü tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
- 4) Erken çocukluk döneminde psikolojik sağlamlık alanında yapılan lisansüstü tezlerin konulara göre dağılımı nasıldır?

2.1. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma; YÖK Tez Dokümantasyon Merkezine kayıtlı ve elektronik ortamda ulaşılabilen, izinli, yüksek lisans ve doktora tezi ile sınırlıdır.

2.2.Yöntem

Bu çalışma; Türkiye’de erken çocukluk döneminde psikolojik sağlık (psikolojik dayanıklılık ve yılmazlık) konusunda yapılan lisansüstü tezlerin incelendiği tarama modelinde betimsel bir çalışmadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel 2014).

2.3.Çalışma Grubu

Çalışmanın evrenini YÖK Yayın Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından yayınlanan psikolojik sağlık (psikolojik dayanıklılık ve yılmazlık) konusunda yapılmış lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise erken çocukluk döneminde yapılan psikolojik sağlık (psikolojik dayanıklılık ve yılmazlık) konusunda yer alan lisansüstü tezler oluşturmaktadır.

2.4.Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak, doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman inceleme yöntemi kaynakları bulma, not alma inceleme ve değerlendirme basamaklarından oluşmaktadır (Ekiz, 2003). Bu yöntemin birinci basamağında çalışmanın amacına yönelik olan araştırmalara ulaşmak için alan yazın incelenmiştir ve Öncelikle araştırmacılar psikolojik sağlık ile ilgili tezlerin belirlenmesi için anahtar kelimeler tespit etmiştir ve veri tabanında (<http://tez2.yok.gov.tr>) psikolojik sağlık, psikolojik dayanıklılık ve yılmazlık kelimeleri anahtar kavram olarak kullanılmıştır. İzin durumu bölümüne “izinli” ve tez türü bölümüne ise “Tümü” yazılarak arama yapılmıştır. Daha sonra bulunan lisansüstü tezler pdf formatında bilgisayar ortamına indirilmiştir. Araştırmacı ulaşılabilen lisansüstü tezleri incelemek için “Tez İnceleme Formu” oluşturmuştur. Bu formda tezlerin adını, yılını, kimin yazdığını, hazırlanan üniversiteyi, türünü, konusunu yöntemini kapsayan bilgiler sınıflandırılmıştır. Bununla birlikte incelenen lisansüstü tezler çözümlenmeye çalışılmış, alt problemler değerlendirilmiş ve tablolar oluşturularak sayısallaştırılmıştır. En son bulgulara ve bunların yorumlanmasına yer verilmiştir.

3. BULGU VE TARTIŞMALAR

Bu çalışma; Türkiye’de erken çocukluk döneminde psikolojik sağlık (psikolojik dayanıklılık ve yılmazlık) konusunda yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi amacıyla yürütülmüştür. Araştırma kapsamında ele alınan ilgili lisansüstü tezlerin; yıllara, üniversitelere, yöntemlerine ve konularına göre dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 1. Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	f
2016	1
2017	1
2018	1
2019	2
2020	2
Toplam	7

Tablo 1 incelendiğinde, Türkiye’de erken çocukluk döneminde psikolojik sağlık (psikolojik dayanıklılık, yılmazlık) konusunda yapılan lisansüstü tezlerin 2016 ve 2020 yılları arasına ait olduğu tespit edilmiştir. Lisansüstü tezlerde en fazla çalışmanın 2019 ve 2020 yılında yapıldığı görülmektedir.

Tablo 2. Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere ve Türlerine Göre Dağılımı

Üniversite	Yüksek lisans f	Doktora f	%
Gazi Üniversitesi	2		29,0
İstanbul Aydın Üniversitesi	1		14,0
Marmara Üniversitesi		2	29,0
Hacettepe Üniversitesi	1		14,0
İnönü Üniversitesi	1		14,0
Toplam	5	2	100

Tablo 2 incelendiğinde, lisansüstü tezlerin toplamda beş üniversitede çalışılmış olduğu tespit edilmiştir. Lisansüstü tezlerden sadece iki tanesinin doktora düzeyinde olduğu ve Marmara Üniversitesinde yapıldığı

görülmüştür. Erken çocukluk döneminde psikolojik sağlamlığı (psikolojik dayanıklılık, yılmazlık) konu alan gerek yüksek lisans gerekse doktora tezlerinin sayısının az olması dikkat çekmektedir.

Tablo 3. Lisansüstü tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı

Araştırma Yöntemi	Yüksek Lisans	Doktora	f
Nicel	2	2	57,5
Nitel	2		28,5
Karma	1		14,0
Toplam	5	2	100

Tablo 3' e bakıldığında incelenen lisansüstü tezlerden dördünün nicel (% 57,5), ikisinin nitel (%28,5) ve bir tanesinin hem nicel hem de nitel bir (% 14,0) çalışma olduğu tespit edilmiştir. Nicel desenin kullanıldığı doktora tezlerin tümünde en fazla deneysel yöntemin kullanıldığı tespit edilmiştir. Karma yöntem ile çalışmaların sadece bir tane olduğu dikkat çekmiştir.

Tablo 4: Lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımı

	Yüksek Lisans	Doktora	f
Psikolojik sağlamlık ve çocuğa ilişkin çeşitli beceriler arasındaki ilişki	2		28,5
Geliştirilen psikolojik sağlamlık programların etkililiği		2	28,5
Psikolojik sağlamlığın çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumu	3		43,0
Toplam	5	2	100

Tablo 4 incelendiğinde; psikolojik sağlamlığın çeşitli değişkenlere göre ele alındığı çalışmaların daha fazla olduğu (%43,0) dikkat çekmektedir.

Araştırma kapsamında ele alınan ilgili lisansüstü tezler ele aldığı konulara göre; “Psikolojik sağlamlık ve çocuğa ilişkin çeşitli beceriler arasındaki ilişki”, “Geliştirilen psikolojik sağlamlık programların etkililiği ”, “Psikolojik sağlamlığın çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumu”, başlıkları altında incelenmiştir.

3.1. Psikolojik Sağlamlık Ve Çocuğa İlişkin Çeşitli Beceriler Arasındaki İlişki

Erken çocukluk döneminde psikolojik sağlamlık ve çocuğa ilişkin çeşitli beceriler arasındaki ilişkinin incelendiği bu bölümde iki adet yüksek lisans tezine ulaşılmıştır. Araştırmaların her ikisi de nicel çalışma olarak düzenlenmiştir. Her iki lisansüstü tezde de psikolojik sağlamlık kavramı yerine yılmazlık kavramının kullanıldığı dikkat çekmiştir. Tok'un (2020) yürüttüğü çalışmada yılmazlık düzeyi, matematik ve bilimsel süreç becerileri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma MEB'e bağlı bağımsız anaokulu ve anasınıflarında okul öncesi eğitime devam eden çocuklar üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmada okulöncesine devam eden çocukların yılmazlık düzeylerinin yüksek olduğuna değinilmiş ve çocukların yılmazlıkları ile matematik beceri düzeyleri arasında pozitif yönde, orta düzeyde anlamlı ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte aynı çalışmada okul öncesi eğitime devam eden çocukların yılmazlıkları ile bilimsel süreç beceri düzeyleri arasında pozitif yönde, yüksek düzeyde anlamlı ilişkinin olduğu dikkat çekmiştir. Alan yazında konu ile ilgili yapılan çalışmalar, sosyal becerilerin matematik becerileri ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. (Ertürk Kara, 2017). Bu yüzden bununla ilgili olarak, çocukların yaşamdaki güç şartlar ve olumsuz yaşantılar karşısındaki uyumlu davranışları onların akademik güçlükler karşısında da yılmadan güçlü bir şekilde olumlu yönde uyum sağlamalarını etkilediği söylenebilir. Uslu'nun (2019) yürüttüğü lisansüstü çalışmada ise çocukların yılmazlıkları ile sosyal değerler kazanımları ve ailelerin yılmazlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma anaokulu ve anasınıflarına devam eden çocuklar ve aileleri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çocukların yılmazlıkları ile sosyal değerler kazanımları arasındaki ilişki incelendiğinde, çocuklardaki yılmazlık arttıkça, sosyal değerler kazanımlarının da arttığı; çocuklardaki yılmazlık ile aile yılmazlığı arasında herhangi bir anlamlı ilişkinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Alan yazında psikolojik sağlamlığın farklı değişkenlerle ilişkisini ele alan çalışmalarda erken çocukluk döneminde çocuklarda psikolojik sağlamlık düzeyleri arttıkça davranış kaygılarının azaldığı ortaya konmuş bununla birlikte psikolojik sağlamlık ile benlik saygısı ve davranışsal istikrar arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple çocukların sosyal becerilerinin ve benlik saygılarının olumlu yönde geliştirilmesi onların psikolojik sağlamlık düzeylerini olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

3.2. Geliştirilen Psikolojik Sağlamlık Programların Etkililiği

Geliştirilen psikolojik sağlamlık programların etkililiğinin incelendiği bu bölümde iki adet doktora tezine ulaşılmıştır. Bu çalışmalarda psikolojik sağlamlık yerine psikolojik dayanıklılık kavramı kullanılmıştır. Araştırmaların her ikisi de nicel çalışma türünde deneysel desen olarak düzenlenmiştir. Ünsal'ın (2016)

yürüttüğü lisansüstü çalışmada psikolojik dayanıklılık programının okulöncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerine ve problem davranışına etkililiği incelenmiştir. Bu çalışmada örneklem belirlenirken sosyo ekonomik düzeye göre tabakalandırma yapılmış buna göre çeşitli anaokuluna devam eden çocuklar çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırma sonunda psikolojik dayanıklılık programına katılan çocukların kişiler arası becerilerinin, kızgınlık davranışlarını kontrol etme ve değişikliklere uyum sağlama becerilerinin, akran baskısı ile başa çıkma becerilerinin, kendini kontrol etme becerilerinin, sözel açıklama becerilerinin, sonuçları kabul etme becerilerinin, dinleme becerilerinin, amaç oluşturma becerilerinin, görevleri tamamlama becerilerinin düzeylerinin arttığı bulunmuştur. Buradan hareketle programın çocukların sosyal becerileri üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine aynı çalışmada programa katılan çocukların içe yönelim, anti sosyal, benmerkezci problem davranışlarının azaldığı görülmüş ve programın çocukların sosyal becerileri üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır (Ünsal, 2016). Şahan Aktan'nın (2018) lisansüstü çalışmasında ise erken çocukluk dönemi için hem bir psikolojik dayanıklılık ölçeği geliştirilmiş hem de drama temelli psikolojik dayanıklılık programının etkisi araştırılmıştır. Orta sosyo ekonomik düzeye sahip olan çocuklar üzerinde araştırma yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda geçerli güvenilir bir ölçek oluşturulmuş bununla birlikte uygulanan psikolojik dayanıklılık programının çocukların girişkenlik-özgüven, öz-düzenleme, bağlılık, sosyal yetkinlik, duygu kontrolü, sosyal problem çözme, doyum erteleyebilme, yardım alabilme becerilerini anlamlı şekilde arttırdığı tespit edilmiştir. Psikolojik sağlamlığı desteklemeye ve geliştirmeye yönelik yapılan eğitim programlarının çocukların psikolojik sağlamlık düzeylerini olumlu yönde desteklediği görülmektedir. Bu açıdan çocuklara yönelik eğitim programları geliştirmeyi amaçlayan lisansüstü tezlerin daha fazla yapılmasının, çocuklardaki psikolojik sağlamlık açısından önemli olduğu söylenebilir. Bununla birlikte yapılacak lisansüstü tezlerde, psikolojik sağlamlığa yönelik aile eğitimi ile ilgili programlarının geliştirilmesi ve uygulanmasına; öğretmenlerin ve ailelerin kullanabileceği eğitim programlarının hazırlanmasına yönelik çalışmalar da yapılabilir.

3.3. Psikolojik Sağlamlığın Çeşitli Değişkenlere Göre Farklılaşma Durumu

Psikolojik sağlamlığın çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumunun incelendiği bu bölümde üç adet yüksek lisans tezine ulaşılmıştır. Bu çalışmalarda hem psikolojik sağlamlık hem psikolojik dayanıklılık kavramları kullanılmıştır. Araştırmalar nitel, nicel ve karma desen olarak düzenlenmiştir. Saki'nin (2020) yürüttüğü yüksek lisans tezinde Montessori felsefesinin psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisinin nasıl olduğu incelenmiştir. Örneklem 24-72 aylık çocuklardan oluşmaktadır. Çalışmada psikolojik sağlamlığın alt boyutlarında yer alan bağlanma, öz-düzenleme, girişkenlik- özgüven- yardım alabilme, bağlanma, sosyal problem çözme, doyum erteleyebilme, duygu kontrolü, mutluluk, sosyal yeterlilik ve akran ilişkileri düzeyler incelenmiştir. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre Montessori felsefesi ile eğitim alan çocukların psikolojik dayanıklılıklarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Topçu (2019) lisansüstü tezinde resimli çocuk kitaplarındaki psikolojik sağlamlığı destekleyen ya da riske atan durumları incelenmiştir. Bu kapsamda araştırma nitel araştırma modeline göre tasarlanmıştır. Sosyo ekonomik düzeyi düşük üç okulöncesi kurumun kütüphanesinde bulunan 204 resimli çocuk kitapları araştırmaya dahil edilmiştir. Çocukların erken çocukluk döneminde içinde dinledikleri öykülerdeki karakterler ile kendilerini özdeşleştirdikleri ve resimli çocuk kitaplarının üzerinden psikolojik sağlamlığın geliştirilebildiği literatürle desteklendiği için araştırma önem taşımaktadır. Araştırma sonuçlarına göre kurumlarda incelenen kitapların çoğunda psikolojik sağlamlık boyutlarının yetersizliği dikkat çekmiştir. Ancak yine aynı kurumlarda nitelikli çocuk kitaplarında psikolojik sağlamlığı destekleyen birçok unsurun var olduğu tespit edilmiştir. Kütüphaneye kazandırılan kitapların çoğunun çocukların velilerinden temin edildiği belirtilmiştir. Bu yüzden okullarda nitelikli yayınların az olduğu ve velilerin psikolojik sağlamlık konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ortaya konulmuştur. Buna yönelik olarak okullarda temin edilecek ya da çocuklarla buluşturulacak kitapların çocukların yaşamında ne denli büyük bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Erdem'in (2017) yürüttüğü lisansüstü çalışmada ise okul öncesi eğitime devam eden 4-5 yaşındaki çocukların yılmazlık özellikleri ve yılmazlığı destekleyici faktörleri araştırılmıştır. Bunun için okul öncesi öğretmenleri ve ebeveynlerden görüşme yolu ile nitel verileri daha sonra yine öğretmen ve ebeveynlerden nicel veriler toplanmıştır. Bu kapsamda araştırmada karma desen kullanılmıştır. Çalışmada çocukların toplam yılmazlık puanlarının cinsiyete göre farklılık gösterdiği ve kız çocukların yılmazlık toplam puanlarının erkek çocukların yılmazlık puanlarından yüksek olduğu bulunmuştur. Alan yazında cinsiyetin, yılmazlığın koruyucu faktörlerinden olduğunu ve stres yaratan durum karşısında kız çocuklarla erkek çocukların tepkilerinin farklılaştığı ortaya konulmuştur. Bunun sebebi olarak yapılan çalışmalarda kız çocuklarına aileleri tarafından daha korumacı yaklaşıldığı bu yüzden risk faktörlerine erkeklerden daha az

maruz kaldıkları dile getirilmiştir(Garmezy, 1993). Yine bu çalışmada çocukların yılmazlık puanlarının annelerinin çalışma durumlarına göre anlamlı farklılık göstermediği; ailedeki çocuk sayısı, ailenin gelir durumu, annelerin yaşı ve babaların yaşı arasında da anlamlı ilişki olmadığı ortaya konulmuştur. Ayrıca çalışma sonunda çocuğun yaşamında koruyucu faktörlerin artması ile yılmazlığının da artacağı ortaya konulmuştur. Bu sebeple çocuklarda psikolojik sağlamlığın geliştirilmesinde, destekleyici koşullar ile onlara yardımcı olunabileceği söylenebilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Erken çocukluk döneminde sosyal duygusal iyi oluş ve psikolojik sağlamlık konusunda Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışma yedi adet yüksek lisans ve doktora tezi üzerinden yürütülmüştür. Çalışmalar incelendiğinde psikolojik sağlamlık kavramının erken çocukluk dönemindeki çocuklarda çalışılmaya başlandığı ancak yetersiz düzeyde olduğu görülmüştür. Yapılan tezlerin yıllara göre dağılımları incelendiğinde çalışmaların 2016 senesinde başladığı ve her sene birer tez yapıldığı sadece 2019 ve 2020 senesinde iki tez hazırlandığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların türleri incelendiğinde ise doktora tezlerinin azlığı dikkat çekmektedir. Tezlerde çoğunlukla nicel çalışmaların olduğu bunun yanında karma ve nitel desenlerin de kullanıldığı görülmektedir. Araştırmaların konularına göre durumlarına bakıldığında en çok psikolojik sağlamlığın çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumunun incelendiği görülmektedir. Çocuklardaki psikolojik sağlamlık arttıkça, sosyal değerler kazanımlarının da arttığı; kız çocuklarının psikolojik sağlamlık düzeylerini erkek çocuklarına göre daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Okul kütüphanelerinde psikolojik sağlamlığa destek verecek çocuk kitaplarının azlığı ve velilerin bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıkları dikkat çekmektedir. Bununla birlikte hazırlanan psiko eğitim programlarının etkili olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca koruyucu faktörlerin artması ve risk faktörlerin azalması ile psikolojik sağlamlığın azaldığı da görülmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

- ✓ Erken çocukluk dönemde psikolojik sağlamlıkla ilgili farklı konu ve boyutları ele alan hem yüksek lisans hem de doktora düzeyinde daha fazla araştırma yapılmalıdır.
- ✓ Hem okulöncesi eğitim kurumlarında öğretmenlere hem de ebeveynlere bu dönemde psikolojik sağlamlığın desteklenmesi konusunda seminerler verilmelidir.
- ✓ Psikolojik sağlamlık öğrenilebilir ve geliştirilebilir bir beceridir. Geliştirilen ve uygulanan eğitim programlarının etkililiği de göz önüne alınarak çocukların gelişimlerini destekleyen eğitim programlarının hazırlanmasına ve uygulanmasına dönük çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arslan, G. (2015). Çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeği'nin (ÇGPSÖ-12) psikometrik özellikleri: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(1), 1-12.
- Atabek, E. (1994). Çocuklar büyükler ve tavşanlar. İstanbul: Altın kitaplar yayınevi.
- Basım, N.H ve Çetin, F.(2011). Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. *Türk Psikiatri Dergisi*, 22,1-12.
- Bektaş, M. ve Özben, Ş. (2016). Evli bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin bazı sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 215-240.
- Börekçi, D.Y. ve Gerçek M. (2018)“Resilience” kavramının sosyal bilimlerde Türkçe kullanımları bağlamında değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30,198-213.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cicchetti, D., Rogosch F. A., Lynch M., & Holt, K. D. (1993). *Development and Psychopathology*, 5(4), 629-647.
- Çağdaş, A. Ve Seçer, Z. (2002). Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi, İstanbul: Nobel Yayınevi.
- Ekiz, D. (2003). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, İstanbul: Lisans Yayınları.
- Erdem, E. (2017). Okul öncesi eğitime devam eden 4-5 yaşındaki çocukların yılmazlık özellikleri ve yılmazlığı destekleyici faktörlerin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Ertürk Kara, G. (2017). Çocukların davranışsal becerilerinin erken akademik becerilerini yordamadaki rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 432-441.
- Ferić, M., Maurović, I. ve Žižak, A. (2016). Izazovi istraživanja otpornosti obitelji. *Kriminologija i socijalna integracija*, 24(1), 3-25.
- Garnezy, N. (1993). Children in Poverty: Resilience despite risk. *Psychiatry*, 56, 127-136.
- Howell, K. H., Graham-Bermann, S. A., Czyn, E., & Lilly, M. (2010). Assessing resilience in preschool children exposed to intimate partner violence. *Violence and Victims*, 25(2), 150-164.
- Küçüküran, G. ve Keleş, S. (2019). *Sosyal Duygusal Gelişim. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim* Ankara: Anı Yayıncılık.
- Luthar, S. S., & Cicchetti, D. (2000). The construct of resilience: Implications for interventions and social policies. *Development and psychopathology*, 12(4), 857-885.
- Luthar, S. (2005). Resilience at an early age and its impact on child psychosocial development. In: *Encyclopedia on early childhood development* (online). Montreal, Quebec: Centre of Excellence for Early Childhood Development, 1-6.
- Masten A. S. (2001). Resilience process in development. *American Psychologist*, 56(3), 227- 238.
- Masten, A. S., & Reed, M. G. J. (2002). Resilience in development. *Handbook of positive psychology*, 74, 88.
- Montessori Dünyası, (2016). “Emici Zihin” Montessori Dünyası. (erişim tarihi: 03.12.2020) < <http://www.montessoridunyasi.com/155/> >
- Özbey, S. (2019). Okul öncesi çocuklar için sosyal duygusal iyi oluş ve psikolojik sağlık ölçüğünün (PERİK) geçerlik güvenirlik çalışması. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 756-786.
- Ramirez, M.E. (2007). Resilience: a concept analysis. *Nursing Forum* 42,73-82.
- Yavuzer, H. (1994). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sarni, C.(2001). Cognition, Context and Goals: Significant Components in SocialEmotional Effectiveness. *Social Development*, 10 (1): 125-127.
- Saki, H.(2020). Montessori felsefesi ile eğitim alan 24-72 ay arası çocukların psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Sameroff, A. (2005). Early resilience and its developmental consequences. *Encyclopedia on early childhood development*,1-6.
- Schunk, D. H. (2011). *Eğitimsel Bir Bakışla Öğrenme Teorileri* (M. Şahin, Çev. Ed.), Ankara: Nobel. (5. basımdan çeviri.)
- Şahan Aktan, B.(2018). 48-72 aylık çocuklar için psikolojik dayanıklılık ölçeğinin geliştirilmesi ve eğitici drama temelli psikolojik dayanıklılık programının etkisinin incelenmesi (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Tatarer, Z. (2020). Çocuk ve ergenler için psikolojik sağlık programının baba kaybı yaşamış çocukların psikolojik sağlık düzeyine etkisi (Yüksek lisans tezi). İstanbul: İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Tok, Y.(2020). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 5 Yaş Grubu Çocukların Yılmazlık Düzeyleri ile Matematik ve Bilimsel Süreç Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Topçu, Z.G. (2019). Resimli çocuk kitaplarındaki psikolojik sağlık açısından incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tunceli, H.İ. ve Zembat, R. (2017). Erken Çocukluk Döneminde Gelişimin Değerlendirilmesi ve Önemi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 3,01-12.

Uslu, Ş.S.(2019). Okulöncesi dönem çocukların yılmazlıkları ile sosyal değerleri kazanımları ve ailelerin yılmazlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ünsal, F. Ö. (2016). Okul öncesi çocuklar için psikolojik dayanıklılık programının 5 yaş çocuklarının sosyal becerilerine ve problem davranışına etkisi (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Werner, E. E. (1993). Risk, resilience, and recovery: perspectives from the Kauai longitudinal study. *Development and Psychopathology*, 5(4), 503-515.

Yıldız, A. (2004). Türkiye’deki yetişkin eğitimi araştırmalarına toplu bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 78-97.

